IJTIMOIY SUG‘URTA JAMG‘ARMALARI MABLAG‘LARINI BOSHQARISHDA INVESTITSION LOYIHALARNI SHAKLLANTIRISH VA BAHOLASH

Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti

mustaqil izlanuvchisi

Mavlonov Aziz Mexmonovich

Annotatsiya:

Mazkur tezisda ijtimoiy sug‘urta jamg‘armalari mablag‘larini boshqarishda investitsion loyihalarni shakllantirish va baholashning nazariy hamda amaliy asoslari tadqiq etilgan. Tadqiqotda jamg‘arma mablag‘larini samarali investitsiyalash orqali moliyaviy barqarorlikni ta’minlash, ijtimoiy to‘lovlarning uzluksizligini kafolatlash va uzoq muddatli daromadlilikni oshirish masalalari yoritilgan. Investitsion loyihalarni baholashda sof joriy qiymat (NPV), ichki daromadlilik normasi (IRR), rentabellik indeksi (PI) va qoplanish muddati usullarining qo‘llanilishi asoslangan.

Kalit so‘zlar: ijtimoiy sug‘urta, jamg‘arma, investitsiya, investitsion loyiha, moliyaviy barqarorlik, risk, NPV, IRR.

KIRISH

Ijtimoiy sug‘urta jamg‘armalari mamlakatning ijtimoiy himoya tizimida muhim moliyaviy institut hisoblanadi. Ushbu jamg‘armalar orqali pensiya, vaqtinchalik mehnatga layoqatsizlik, homiladorlik va tug‘ruq, ishsizlik hamda boshqa ijtimoiy nafaqalar moliyalashtiriladi. Jamg‘arma mablag‘larining to‘g‘ri boshqarilishi millionlab fuqarolarning ijtimoiy kafolatlarini barqaror ta’minlashga xizmat qiladi.

Bozor iqtisodiyoti sharoitida mablag‘larni oddiy saqlash ularning real qiymatini inflyatsiya ta’sirida kamaytiradi. Shu sababli vaqtinchalik bo‘sh mablag‘larni xavfsiz va daromadli investitsion loyihalarga joylashtirish zarur. Bunda asosiy maqsad maksimal foyda olish emas, balki kapitalni saqlash, barqaror daromad olish va

kelgusidagi ijtimoiy majburiyatlarni ishonchli moliyalashtirishdan iborat.

Dunyoning rivojlangan mamlakatlarida ijtimoiy sug‘urta fondlari aktivlarni diversifikatsiya qilish orqali uzoq muddatli moliyaviy barqarorlikka erishgan. Davlat obligatsiyalari, infratuzilma loyihalari va ishonchli moliyaviy instrumentlarga investitsiya kiritish riskni kamaytirgan holda barqaror daromad manbaini yaratadi.

O‘zbekistonda ham ijtimoiy himoya tizimini modernizatsiya qilish jarayonida jamg‘arma mablag‘larini investitsiyalashning zamonaviy mexanizmlarini joriy etish dolzarb vazifalardan biri hisoblanadi. Investitsion loyihalarni ilmiy asosda shakllantirish va baholash jamg‘arma mablag‘laridan samarali foydalanish imkoniyatini kengaytiradi.

Tadqiqot maqsadi — ijtimoiy sug‘urta jamg‘armalari mablag‘larini boshqarishda investitsion loyihalarni shakllantirish va baholash mexanizmlarini takomillashtirishdan iborat.

Tadqiqot vazifalari:

- investitsion boshqaruvning nazariy asoslarini o‘rganish;
- investitsion loyihalarni tanlash mezonlarini tahlil qilish;
- moliyaviy samaradorlik ko‘rsatkichlarini baholash;
- risklarni kamaytirish bo‘yicha ilmiy tavsiyalar ishlab chiqish.

ADABIYOTLAR SHARHI

Ilmiy manbalarda ijtimoiy sug‘urta fondlarini boshqarish masalalari keng tadqiq etilgan. Brealey, Myers va Allen kapitalni samarali joylashtirishda pul oqimlarini diskontlash usullarining muhimligini ta’kidlaydi. Damodaran investitsiya qiymatini aniqlashda risk va daromadlilik o‘rtasidagi bog‘liqlikni asoslab bergan.

OECD va Jahon banki tadqiqotlarida pensiya hamda ijtimoiy sug‘urta fondlarining aktivlarni diversifikatsiya qilishi uzoq muddatli moliyaviy barqarorlikning eng muhim omili sifatida e’tirof etiladi. Mazkur ilmiy qarashlar

O‘zbekiston sharoitida ham investitsion siyosatni takomillashtirish uchun muhim metodologik asos bo‘lib xizmat qiladi.

II BO‘LIM. TADQIQOT METODOLOGIYASI VA NATIJALAR

Tadqiqot metodologiyasi

Mazkur tadqiqotda tizimli yondashuv, qiyosiy tahlil, statistik umumlashtirish hamda iqtisodiy-matematik baholash usullaridan foydalanildi. Tadqiqot obyekti sifatida ijtimoiy sug‘urta jamg‘armalarining investitsion faoliyati, predmeti esa investitsion loyihalarni shakllantirish va ularning moliyaviy samaradorligini baholash mexanizmlari tanlandi.

Investitsion qaror qabul qilish jarayonida quyidagi bosqichlar asosiy metod sifatida qo‘llanildi: loyihalarni aniqlash, dastlabki saralash, iqtisodiy baholash, risklarni tahlil qilish va yakuniy investitsion qaror qabul qilish. Har bir bosqich jamg‘arma mablag‘larining xavfsizligi hamda daromadliligini ta’minlashga xizmat qiladi.

Loyihalarni baholashda xalqaro amaliyotda keng qo‘llaniladigan NPV, IRR, PI va Payback Period ko‘rsatkichlari tanlandi. NPV investitsiyaning sof iqtisodiy qiymatini, IRR loyiha rentabelligini, PI investitsiya samaradorligini, qoplanish muddati esa mablag‘larning qaytish tezligini aniqlash imkonini beradi.

Tadqiqot natijalari

Tahlillar shuni ko‘rsatdiki, ijtimoiy sug‘urta jamg‘armalari mablag‘larini investitsiyalashda asosiy ustuvorlik mablag‘larning xavfsizligi va likvidligini saqlagan holda barqaror daromad olishdan iborat. Shu sababli investitsiya portfeli bir nechta aktivlar o‘rtasida diversifikatsiya qilinishi maqsadga muvofiq hisoblanadi.

Davlat qimmatli qog‘ozlari eng past riskli investitsiya vositasi sifatida jamg‘arma portfelining asosiy qismini tashkil etishi lozim. Infratuzilma loyihalariga yo‘naltirilgan investitsiyalar uzoq muddatli daromad manbai bo‘lib xizmat qiladi, korporativ obligatsiyalar esa qo‘shimcha rentabellikni ta’minlaydi.

Moliyaviy baholash natijalari shuni ko‘rsatadiki, NPV musbat bo‘lgan, IRR diskont stavkasidan yuqori bo‘lgan va PI 1 dan katta bo‘lgan loyihalar iqtisodiy jihatdan samarali hisoblanadi. Bunday loyihalar jamg‘arma kapitalining o‘sishini ta’minlab, kelgusidagi ijtimoiy to‘lovlar uchun qo‘shimcha moliyaviy manba yaratadi.

Risklarni boshqarishda inflyatsiya, foiz stavkalari va likvidlik xavfi doimiy monitoring qilinishi zarur. Raqamli moliyaviy monitoring tizimlari yordamida investitsiya portfelining daromadlilik darajasi real vaqt rejimida kuzatilib, zarur hollarda portfel tarkibini qayta muvozanatlashtirish imkoniyati yaratiladi.

Tadqiqot natijalariga ko‘ra, jamg‘arma mablag‘larini ilmiy asosda investitsiyalash nafaqat moliyaviy barqarorlikni mustahkamlaydi, balki ijtimoiy sug‘urta tizimining uzoq muddatli barqaror rivojlanishini ham ta’minlaydi.

III BO‘LIM. MUHOKAMA, XULOSA VA FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

Muhokama

Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatdiki, ijtimoiy sug‘urta jamg‘armalari mablag‘larini investitsiyalashda asosiy maqsad yuqori daromad olish emas, balki mablag‘larning xavfsizligi, likvidligi va uzoq muddatli moliyaviy barqarorligini ta’minlashdan iborat. Shu sababli investitsion qarorlar qabul qilishda daromadlilik bilan bir qatorda risk darajasi ham kompleks baholanishi zarur.

Rivojlangan davlatlar tajribasi shuni tasdiqlaydiki, diversifikatsiyalangan investitsiya portfeli jamg‘arma aktivlarining barqaror o‘sishini ta’minlaydi. Davlat obligatsiyalari, infratuzilma loyihalari va ishonchli korporativ qimmatli qog‘ozlar o‘rtasida mablag‘larni taqsimlash umumiy xavfni kamaytiradi hamda inflyatsiya ta’sirini yumshatadi.

Bugungi kunda raqamli texnologiyalar investitsion boshqaruvning ajralmas qismiga aylanmoqda. Sun’iy intellekt va katta ma’lumotlar (Big Data) asosida pul oqimlarini prognozlash, risklarni oldindan aniqlash hamda investitsiya portfelini

optimallashtirish imkoniyati kengaymoqda. Bu esa ijtimoiy sug‘urta jamg‘armalari faoliyatida shaffoflik va samaradorlikni oshiradi.

O‘zbekiston sharoitida investitsion siyosatni takomillashtirish uchun normativ-huquqiy bazani xalqaro standartlarga moslashtirish, professional aktiv boshqaruvini rivojlantirish va muntazam audit tizimini kuchaytirish muhim ahamiyatga ega.

Xulosa

Mazkur tadqiqot asosida quyidagi xulosalarga kelindi:

Birinchidan, ijtimoiy sug‘urta jamg‘armalari mablag‘larini investitsiyalash moliyaviy barqarorlikni ta’minlovchi strategik yo‘nalish hisoblanadi.

Ikkinchidan, investitsion loyihalarni baholashda NPV, IRR, PI va qoplanish muddati ko‘rsatkichlarini kompleks qo‘llash eng samarali usul hisoblanadi.

Uchinchidan, diversifikatsiya va risklarni muntazam monitoring qilish jamg‘arma kapitalining xavfsiz o‘sishini ta’minlaydi.

To‘rtinchidan, raqamli boshqaruv va zamonaviy analitik tizimlarni joriy etish investitsion qarorlar sifatini oshirib, ijtimoiy sug‘urta tizimining uzoq muddatli barqaror rivojlanishiga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O‘zbekiston Respublikasining “Ijtimoiy sug‘urta to‘g‘risida”gi Qonuni.

2. O‘zbekiston Respublikasi Byudjet kodeksi.

3. Brealey R., Myers S., Allen F. Principles of Corporate Finance. McGraw-Hill, 2020.

4. Damodaran A. Investment Valuation. Wiley, 2019.

5. Ross S., Westerfield R., Jordan B. Fundamentals of Corporate Finance. 2022.

6. OECD. Pension Markets in Focus. Paris, 2023.

7. World Bank. Pension and Social Insurance Fund Management. Washington, 2022.

8. Sharpe W. Investments. Pearson Education, 2021.

9. Fabozzi F. Bond Markets, Analysis and Strategies. 2020.

10. Bodie Z., Kane A., Marcus A. Investments. McGraw-Hill, 2021.